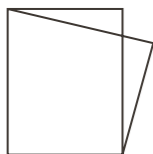

Daniel Markovitz: The Meritocracy Trap. How America's Foundational Myth Feeds Inequality, Dismantles the Middle Class, and Devours the Elite

Penguin Press, 2019, 418 sider

Anmeldt af Lene
Mosegaard Søbjerg,
forskningschef,
UC SYD

Ideen om, at vi skaber social og økonomisk lighed i samfundet ved at give alle lige mulighed for at tage en uddannelse, er en grundsten i demokratiske velfærdstater. Dette har dannet grundlag for begrebet meritokrati, hvor man belønnes for sine meritter, hvilket vil sige, at man belønnes for høj IQ og hårdt arbejde i uddannelsessystemet. Uddannelse er således vejen til det gode liv, til gode jobs, muligheder og privilegier. Men idealet om meritokratiet er en forræderisk ide, der i stedet for at skabe lighed bidrager til at grave en dybere kløft mellem rig og fattig. I stedet for at skabe sammenhold og velstand har meritokratiet skabt en uddannelsesmyte, der bidrager til ulighed og bremser den økonomiske vækst i den vestlige verden. Dette er kort fortalt hovedbudskabet i

Markovitz' bog *The Meritocracy Trap. How America's Foundational Myth Feeds Inequality, Dismantles the Middle Class, and Devours the Elite*.

Daniel Markovitz er professor i jura på Yale, et Ivy League-universitet, der er et af de dyreste og mest prestigefyldte universiteter i USA. Han underviser og forsker dermed blandt de rigeste studerende i verden og har førstehåndskendskab til en af de bedste uddannelser, der kan købes for penge. Igennem sine godt 20 års erfaring som underviser på Yale har Markovitz observeret, hvordan myten om lighed og velstand gennem uddannelse er slået fejl. Markovitz' argument er baseret på en analyse af den historiske udvikling i USA sammenholdt med konkrete observationer af den

nutidige politiske, uddannelsesmæssige og samfundsmæssige orden i USA.

Meritokratiets udvikling

Meritokratiet vandt indpas i det 20. århundrede som en afløser for aristokratiet, hvor de rige var født til magt. Denne demokratiske udvikling afspejlede en generel udvikling i den vestlige verden, hvor rigdom og velstand gik fra at være nedarvet til de få i overklassen til at blive noget, man kunne gøre sig fortjent til. Den øgede lighed og retfærdighed blev til dels mulig gennem udbredelse af uddannelse til alle (mænd og kvinder, rige som fattige), og deraf opstod begrebet meritokrati som en ny verdensorden, hvor alle har mulighed for at opnå rigdom og magt, hvis de har evne og vilje til at arbejde for det. Men denne besnærende og retfærdige tanke om, at de dygtigste og mest ihærdige belønnes, og at det er både i samfundets og egen interesse, at meritokratiet hersker, har ifølge Markovitz vist sig at være en rose med torne.

Markovitz argumenterer for, at det nuværende uddannelsessystem ikke giver alle lige muligheder, men blot har bidraget til etablering af en ny type aristokrati. I dag er det uddannelse, akademiske præstationer og velbetalte jobs og ikke nedarvede titler og gamle penge, der skaber et uoverstigeligt hierarki og dermed graver grøfter mellem befolkningsgrupper. Middelklassen bruger enorme ressourcer på at opnå de ønskede meritter ved at betale for private lærere eller de dyreste universiteter (uden nødvendigvis at opnå det ønskede). Samtidig kæmper de rige med næb og klør – og masser af penge – for at opretholde deres position og sikre, at deres børn får den rigtige uddannelse. De unge kæmper en kamp for at vise, at de er værdige til at opnå en position i

hierarkiet, og eftersom belønning gives til dem med evner og hårdt arbejde, er det deres egen skyld, hvis de ikke opnår det, de gerne vil. Meritokratiet er derfor blevet alles kamp mod alle. Det er et dyrt system, hvor alle betaler, mens flertallet taber, og vinderne brænder ud.

Løsningen, der kan sætte middel- og overklassen fri, afskaffe meritokratiets hierarki og sikre ægte demokratisk lighed, er todelt. For det første skal uddannelse være tilgængelig og inkluderende på tværs af klasser. For det andet skal der skabes mere ligelig respekt for forskellige typer af jobs. Så længe alle forældre drømmer om, at deres børn bliver læger, advokater og bureaukrater i centraladministrationen, vil det ikke være muligt at frigøre sig fra meritokratiets fælde, fordi alle vil stræbe efter få attraktive positioner, som kun de få udvalgte vil kunne opnå.

Set med danske øjne

The Meritocracy Trap er interessant og tankevækkende læsning. Bogen giver et indblik i det amerikanske uddannelsessystem, dets fordele og ulemper, og den tager hul på en særdeles relevant diskussion af, hvorvidt den måde, vi har indrettet uddannelsessystemet på, reelt opfylder de ambitioner, vi har med uddannelse og velfærdssamfundet. Bogen sætter spot på udfordringer i vores tænkning omkring lighed, uddannelse og samfundsnormer, og den gør det på en spændende og underholdende måde, dels gennem konkrete eksempler fra Markovitz' erfaringer med konkrete studerende, dels med forklaringer og historier fra USA, blandt andet om den siddende amerikanske præsident. Et væsentligt aspekt af bogens pointer er imidlertid, at den er meget amerikansk.

Det er lærerigt og underholdende at læse beskrivelserne af det amerikanske samfund, og hvordan forestillingen om uddannelse (og uddannelsesfælden) påvirker USA. Det meget amerikanske udgangspunkt er dog også en ulempe, hvis bogen skal anvendes til læring for andre lande. Prisen på en god uddannelse har helt andre proportioner i USA, hvor en uddannelse nemt kan koste over 1,5 millioner kroner, som skal betales af egen lomme, hvilket står i modsætning til de danske gratis uddannelser og SU.

Som dansker er det bemærkelsesværdigt, at der tilsyneladende kun eksisterer to samfundsklasser, som det er værd at forholde sig til: middelklassen og overklassen. Lavere sociale klasser nævnes praktisk talt ikke i bogen, og det virker til, at den lighed, der er tale om, udelukkende handler om at skabe lighed mellem middelklasse og overklasse. Dette perspektiv passer ikke helt i en dansk velfærdsstat, hvor lighed betyder lighed mellem alle, og hvor vi med den danske folkeskole og fri og lige adgang til ungdomsuddannelse og videregående uddannelser har en markant anden opfattelse af, hvad det vil sige, at alle har mulighed for at uddanne sig og dermed opnå en position i samfundet.

Selvom uddannelse er fri og gratis for alle i Danmark, er der naturligvis også sprækker i det danske uddannelsessystem. Uddannelse går også i Danmark i arv, og middel- og overklassens børn dominerer på gymnasierne og videregående uddannelser, mens børn af forældre uden eller med kort uddannelse tager en erhvervsuddannelse. Når børn fra det, der kaldes "uddannelsesfremmede hjem", kommer ind på universiteter og professionshøjskoler, udløser det til tider

panderynken, da disse studerende opfører sig anderledes end børn fra middel- og overklassen. Et positivt aspekt af det danske uddannelsessystem er imidlertid, at vi anerkender, at der skal være plads til alle, og der arbejdes bevidst på at gøre plads til alle. Universiteter og professionshøjskoler har således eksplicite mål om at optage flere studerende fra uddannelsesfremmede hjem, og selvom målene kan være svære at leve op til, er det en styrke, at der er positiv opmærksomhed omkring det at skabe reel mulighed for uddannelse til alle.

Individets (og samfundets) ansvar

En af de udfordringer, Markovitz ser ved meritokratiet, er det pres, der lægges på individet. Når nu vi har mulighed for at få gode jobs og succes i livet ved at tilegne os viden og uddannelse, så bliver det den enkeltes egen skyld, når det ikke lykkes. Dette pres kan genfindes i Danmark. Antallet af unge, der føler sig stressede,

eller som kæmper med psykiske udfordringer, er steget markant de seneste år. Der er mange årsager til denne udvikling, og det individualiserede ansvar for succes er en af dem. Unge kommer under et uoverstigeligt pres for at leve op til noget, som de ikke kan håndtere, og eftersom det er deres eget ansvar, kan det være svært at bede om hjælp.

Uddannelsessystemet kan ikke alene ændre oplevelsen af pres blandt unge, men en udvikling af den pædagogiske og didaktiske tilgang til læring understøtter et bredere perspektiv på individets ansvar. Samtidig skal vi som samfund måske være åbne for, at meritter ikke er alt, da det ikke viser hele mennesket. Et helhedsorienteret syn på individet og en anerkendelse af, at man kan noget – med og uden en formel uddannelse – kan måske sætte os fri og dæmme op for den snert af en uddannelsesfælde, der er i Danmark.